

Reflecții despre pandemie în gândirea politică

■ RADU CARP

[University of Bucharest]

■ CRISTINA MATIUȚA

[University of Oradea]

Abstract

The COVID-19 pandemic stimulated a lot of thoughts and academic debates on its impact – not only on the health systems, but also on economy and the labour market, human rights and international relations. This article is a brief synthesis of the literature – in the area of political science – dedicated to the pandemic challenges, to possible post-pandemics scenarios and on the opportunities for a future world.

Keywords

COVID-19 pandemic; digital surveillance; globalization; solidarity; cooperation

Introducere

Izbucnirea pandemiei de COVID-19 în martie 2020 a reprezentat o amenințare majoră pentru sănătatea și bunăstarea oamenilor din întreaga lume. A perturbat sistemele de sănătate, economiile, ordinea socială și sistemele politice într-un timp foarte scurt, înrăutățind situația globală, producând un impact devastator asupra societăților. Încă de la începutul pandemiei, Organizația Națiunilor Unite a cerut solidaritate și a sporit finanțarea pentru cele mai vulnerabile țări ale lumii¹, lansând un plan „pentru a învinge virusul și a construi o lume mai bună”.² Chiar dacă sfârșitul pandemiei este un teritoriu neexplorat, discuția despre consecințele sale este în curs.

Această lucrare este o scurtă sinteză, în cea mai mare parte din perspectiva științei politice, a literaturii dedicate

---

1 ONU, „Funding the fight against COVID-19 in the world's poorest countries” (2020), <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/funding-fight-against-covid-19-world%E2%80%99s-poorest-countries>, accesat 2.09.2021.

2 ONU, „UN launches COVID-19 plan that could 'defeat the virus and build a better world' (2020), <https://news.un.org/en/story/2020/03/1060702>, accesat 2.09.2021.

pandemiei, scrise încă de la începuturile fenomenului. Sinteza nu este exhaustivă. Mai degrabă, lucrarea este o selecție de scrieri ale celor mai influenți autori, din mediul academic și intelectual italian, francez, anglo-saxon care au inspirat și stimulat dezbaterile de idei despre provocările pandemiei. Acesta încearcă să identifice câteva puncte cheie ale discuției cu privire la impactul pandemiei COVID-19 asupra societății actuale.

Lucrarea își propune să analizeze aceste scrieri în ansamblu și dintr-o perspectivă comparativă. O serie de probleme fundamentale se regăsesc în toate aceste lucrări:

- problema reducerii sau chiar suspendării drepturilor și libertăților civile și, în strânsă legătură cu aceasta, problema supravegherii digitale;
- viitorul globalizării;
- problema cooperării și solidarității globale.

Scopul acestei lucrări este de a rezuma aceste contribuții și apoi de a sublinia cele mai importante provocări cu care ne confruntăm pe termen mai scurt și mai lung.

Restricționarea drepturilor și libertăților civile și problema supravegherii digitale

Confrunțați cu amploarea riscurilor pentru sănătate cauzate de boala COVID-19, guvernele naționale nu au ezitat să declare starea de urgență și astfel să limiteze libertățile individuale (libertatea de circulație, libertatea de întrunire, libertatea antreprenorială) și chiar de a utiliza cele mai noi tehnologii de supraveghere (camere de recunoaștere facială, drone, date din rețelele de telefoane mobile, etc.), ridicând îngrijorarea cu privire la o biopolitică intruzivă, în care toată lumea poate fi monitorizată în fiecare moment.

Astfel de preocupări sunt prezente în scrierile lui Giorgio Agamben, o figură principală a teoriei politice italiene. Agamben a publicat o mulțime de texte legate de pandemie, începând din februarie 2020, culese ulterior în volumul *A che punto siamo? L'epidemia come politica* (Unde suntem? Epidemia ca politică).³ El dă o definiție a termenului „biosecuritate” (*biosicurezza*): comportamentul guvernului care rezultă dintr-o conjuncție a „noii practici de protecție” și a puterii de stat care poate impune starea de urgență. Potrivit autorului, starea de urgență a fost cea mai lungă suspendare a legalității din istoria Italiei. Primul text inclus în acest volum a fost publicat la 26 februarie 2020 și se numește *L'invenzione di un'epidemia* (Invenția unei epidemii). La momentul publicării textului pentru prima dată, numărul cazurilor de coronavirus din nordul Italiei era într-o creștere rapidă. Acesta este un scurt text în care Agamben critică decretele de urgență emise de guvern. Stabilirea zonelor de carantină și închiderea școlilor și a universităților sunt un răspuns complet disproporționat. El consideră că măsurile adoptate în Italia pentru combaterea pandemiei sunt „frenetice, iraționale și complet nefondate”. Perspectiva lui Agamben a întâmpinat o mulțime de critici, ca fiind „gândurile periculoase ale unui bărbat de 77 de ani”. Slavoj Žižek a scris textul „Monitorizează și pedepsește? Da, vă rog”⁴, unde califică perspectiva lui Agamben drept una dintre „formele extreme ale unei poziții de stânga răspândite” care respinge monitorizarea ca supraveghere represivă și, prin urmare, orice guvern care își ia rolul în serios este considerat o formă ascunsă de totalitarism. Žižek consideră că pandemia dezvăluie inegalitățile:

3 Giorgio Agamben, *A che punto siamo? L'epidemia come politica* (Macerata: Quodlibet, 2020).

4 Slavoj Žižek, „Monitor and Punish? Yes, Please!” (2020), <https://thephilosophicalsalon.com/monitor-and-punish-yes-please/>, accesat 2.09.2021.

privilegiații vor ieși din această criză fără daune, în timp ce persoanele care trăiesc în sărăcie vor fi cel mai mult afectate. O altă reacție la punctul de vedere al lui Giorgio Agamben îi aparține lui Jean – Luc Nancy. Acesta a scris că atunci când avea nevoie de un transplant de inimă Agamben l-a sfătuit să nu facă acest lucru, dar 30 de ani mai târziu este fericit că a urmat sfaturile medicului și nu ale lui Agamben. În consecință, nu îi vom urmări gândurile asupra pandemiei, dar totuși îi vom asculta argumentele. Nancy crede că trebuie să-i mulțumim lui Agamben, deoarece el expune pericolele acceptării măsurilor de urgență și a politicilor biopolitice ca o normă în societățile noastre.⁵

Într-un interviu publicat în *Le Monde* în data de 28 martie 2020, text care este inclus și în acest volum, Agamben își dezvoltă argumentele pornind de la presupunerea că pe parcursul istoriei am întâlnit în Europa epidemii mult mai grave, dar nimeni nu s-a gândit să declare o stare de urgență precum în Italia sau alte țări europene. Acesta este motivul pentru care starea de urgență, care era deja familiară guvernelor, a devenit o practică acceptată. Filosoful italian crede că societatea care se află sub o stare de urgență permanentă nu este o societate liberă. Într-un alt interviu acordat radioului public suedez din 19 aprilie 2020, el afirmă că Italia, începând cu perioada în care s-a confruntat cu acte teroriste, a devenit un laborator politic în care sunt experimentate noile tehnologii ale guvernului. În situația dată în acel moment, urmare a pandemiei, părea că Italia „este pe punctul de a restabili fascismul”.

Într-un text publicat pe 11 mai 2020, „Biosicurezza e politica” (Biosecuritate și politică) care este inclus și în acest volum, Agamben pleacă de la presupunerea lui Patrick Zylbermandespre modul în care protejarea sănătății devine parte a strategiilor politice ale statelor. Potrivit lui Zylberman, cetățeanul nu are dreptul la sănătate, dar este obligat să fie sănătos, ca parte a unei politici pe care el o numește biosecuritate⁶. Agamben consideră că exact asta s-a întâmplat după începutul pandemiei: asistăm la o nouă paradigmă a guvernării. Viitoarea societate se va baza pe „distanțare socială” și „predare online”, datele de sănătate vor fi colectate obligatoriu etc. Politica a fost devansată de economie și economia a fost devansată de biosecuritate. Într-un interviu pentru revista greacă *Babylonia*, publicat pentru prima dată pe 20 mai 2020, care face parte, de asemenea, din acest volum, Agamben își dezvoltă punctul de vedere asupra biosecurității: odată cu noua paradigmă a acestui concept, noțiunea de cetățenie s-a schimbat și cetățeanul a devenit ținta statului pentru vindicare, control etc. Cetățeanul a devenit suspect în orice circumstanțe. Din cauza pandemiei, cetățeanul este redus la „existența biologică nudă”.

O altă reflecție interesantă despre consecințele pandemiei asupra democrației aparține lui Ezio Mauro, care a publicat în iunie 2020 un volum numit „*Liberi dal male. Il virus e l'infezione della democrazia*” (Fără rău. Virusul și infecția democrației)⁷. Mauro începe prin a da o relatare istorică a pandemiilor din trecut care au modelat societățile noastre: trebuie să luăm în considerare toate aceste experiențe pentru a înțelege pandemiile actuale. Potrivit lui Mauro, virusul a atacat nu numai corpurile noastre, ci și „corpul social, libertatea noastră”. Politica și corpurile se transformă într-o relație: distanțarea socială nu este doar o măsură sanitară, ci și una politică, o măsură care încearcă să reorganizeze dimensiunea socială. Nu numai libertatea este afectată de pandemie, ci și noțiunea noastră de modernitate. Există un conflict între muncă și sănătate care este esențial pentru modernitate și acest conflict este mai bine dezvăluit de virus. Mauro reflectează și asupra măsurilor

5 Vezi Lukas van den Berge, “Biopolitics and the Coronavirus: in Defence of Giorgio Agamben”, <https://blog.montaignecentre.com/en/biopolitics-and-the-coronavirus-in-defence-of-georgio-agamben/>, accesat 2.09.2021.

6 Patrick Zylberman, *Tempêtes microbiennes* (Paris: Gallimard, 2013).

7 Ezio Mauro, *Liberi dal male. Il virus e l'infezione della democrazia* (Milano: Feltrinelli, 2020).

de urgență, dar într-un mod mai neutru: el nu este împotriva sau pentru măsurile speciale de urgență, dar spune pur și simplu că, în aceste vremuri deosebite, este nevoie de o formă de guvernare specială, capabilă să funcționeze și să comande spre o direcție mai bună.

Pericolul extinderii puterii de stat dincolo de granițele acceptabile în contextul pandemiei îi îngrijorează și pe alți gânditori politici. În zona culturală franceză, Bernard-Henri Lévy a publicat în iunie 2020 o carte numită „*Ce virus qui rend fou*” (Acest virus care te înnebunește)⁸. Nu este o abordare științifică a pandemiei și a consecințelor acesteia, ci mai degrabă un eseu lung în stilul tipic al acestui autor, o colecție de impresii și gânduri inspirate de evenimente. Lévy face observația că „puterea medicală” crește, fără a considera că acest lucru este corect sau greșit. El consideră că „Politica” lui Platon oferă o descriere bună a situației actuale, deoarece există o analogie între corpul uman și „corpul civic”. Este foarte interesant cum Lévy prezintă viziunea pandemiei ca o judecată a lui Dumnezeu, o socoteală, dând exemplele lui Philippe de Villiers, Bolsonaro, Erdogan, Kadîrov, Viktor Orban. Impactul pandemiei asupra libertății este, de asemenea, abordat, dar în câteva rânduri: potrivit lui Lévy, este foarte îngrijorător faptul că, din cauza pandemiei, multe state și companii private au acumulat multe date personale pe care nimeni nu știe cum sunt utilizate. Este mai ușor să se suspende o libertate decât să fie restabilită, iar Lévy face o paralelă cu ceea ce s-a întâmplat recent în cazul terorismului. O altă parte interesantă a analizei lui Lévy este dedicată modului în care liderii autocrați folosesc starea de urgență necesară pentru a lupta cu pandemiile pentru a-și crește puterea, așa cum sa întâmplat în Ungaria sau în Polonia unde au fost organizate alegeri prezidențiale fără campanie, o „mascaradă”, fără dezbateri sau alternative.

În aceeași zonă culturală, politologul și academicianul francez Pierre Manent oferă o perspectivă asupra pandemiei. Într-un interviu publicat de „Le Figaro” la 23 aprilie 2020,⁹ Manent este foarte critic cu privire la modul în care autoritățile au tratat acest eveniment, în special cu privire la declararea unei stări de urgență care a impus „cea mai primitivă și brutală măsură”, și anume închisoarea și supravegherea poliției. Manent nu contestă faptul că pandemia este o urgență și că măsurile excepționale nu pot fi evitate, dar consideră că, datorită acestor măsuri, „o cale largă este deschisă puterii inchizitoriale a statului”. El discută problema libertății religiei, întrebând retoric de ce să mergi la un lăcaș de cult nu este considerat un motiv pentru plecarea de acasă, în timp ce este luat în considerare să te plimbi cu un animal de companie. Prin adoptarea acestui tip de politică, statul delegitimează instituția.

Viitorul globalizării

Cum va arăta globalizarea după pandemia de COVID-19 este o altă întrebare care atrage atenția gânditorilor politici. Funcțiile de protecție ale statului vor fi îndeplinite de proiecte supranaționale precum Uniunea Europeană sau vom asista la mai multe argumente pentru un stat puternic? Va crește din nou ideea de națiune care a fost abandonată, discreditată și delegitimată în ultimele decenii, întrucât statele vor să își reconstruiască propria capacitate națională economică, pentru a nu depinde de delocalizare în întreaga lume? Liberalismul ar putea fi acomodat doar cu o versiune unilaterală a globalizării extreme sau se poate adapta la o schimbare a realității actuale?

⁸ Bernard-Henri Lévy, *Ce virus qui rend fou* (Paris: Editions Grasset & Fasquelle, 2020).

⁹ Pierre Manent, „Il y a longtemps que nous sommes sortis à bas bruit du régime démocratique et libéral” (2020), disponibil la <https://www.lefigaro.fr/vox/societe/pierre-manent-il-y-a-longtemps-que-nous-sommes-sortis-a-bas-bruit-du-regime-democratique-et-liberal-20200423> (accesat 2.09.2021).

Pierre Manent abordează aceste probleme în interviul menționat anterior și consideră că una dintre consecințele negative ale pandemiei este faptul că UE s-a dovedit a fi „la fel de slabă ca națiunile care o compun”. Germania este cel mai mare câștigător al crizei, deoarece hegemonia sa nu este contestată. Din cauza crizei coronavirusului, națiunile au descoperit avantajele acțiunii de unele singure. De asemenea, el discută efectele acestei crize asupra principiilor fundamentale ale liberalismului. Pandemia subminează elementele de bază ale globalizării, care se bazează pe idei liberale. Există o legătură între globalizare și liberalism, dar conceptele sunt diferite. Potrivit lui Manent, un regim liberal încurajează concurența pașnică și, prin urmare, globalizarea, bazat totuși pe un cadru național.

Încercând să găsească răspunsul la impactul pandemiei asupra viitorului globalizării, filosoful englez John Gray și-a publicat punctul de vedere în aprilie 2020 sub titlul „*De ce această criză este un punct de cotitură în istorie?*”.¹⁰ Răspunsul este, din perspectiva sa, că era globalizării s-a încheiat și se naște o lume fragmentată. Globalizarea este rezultatul final al răspândirii liberalismului, care a fost un „experiment de dizolvare a surselor tradiționale de coeziune socială și legitimitate politică”. John Gray crede că un astfel de experiment s-a încheiat. China era înainte de pandemie furnizorul medical esențial din lume, dar această situație nu va mai fi tolerată. Autorul consideră că cea mai bună formă care va fi aleasă după pandemie va fi ceea ce John Stuart Mill a numit în „*Principiile economiei politice*”, „*economia stat-staționară*”, o formă de economie de piață în care extinderea producției și a consumului nu va fi singurul obiectiv de urmărit. Cele mai reușite exemple în tratarea pandemiei sunt Taiwanul, Coreea de Sud și Singapore, iar motivul realizărilor lor este un amestec între concentrarea asupra autonomiei colective și rezistența la „cultul statului minim”. Aceste țări se vor adapta la de-globalizare mai bine decât Occidentul. Gray crede de asemenea că pandemia va aduce schimbări geopolitice, cel mai probabil în Iran și Arabia Saudită. El dedică o parte importantă a reflecției sale organizării UE, fiind foarte critic cu privire la modul în care UE a reacționat la criză. Motivul acestui eșec este faptul că țările bogate nu vor să salveze alte țări care trebuie să lupte mai mult cu pandemia. Lipsa de solidaritate între statele membre UE va duce la o lipsă de putere care va transforma UE în „ceva asemănător Imperiului Roman în ultimii săi ani”. Gray consideră că principalul motiv din spatele eșecului UE în combaterea pandemiei este că nu poate fi mai mult sau mai puțin decât un stat cu „funcții de protecție”. Gray afirmă de asemenea că Rusia va folosi deficiențele actuale ale UE. O altă schimbare fundamentală generată de pandemie este că poziția Statelor Unite ca actor global se va schimba, dar Gray nu spune dacă SUA vor ieși din această criză globală cu o putere economică și politică mai slabă sau mai puternică. Pandemia în sine este consecința globalizării, prin urmare, depășirea acesteia ar însemna începutul de-globalizării. Gray crede că pandemia va schimba perspectiva actuală conform căreia „oamenii nu mai fac parte din lumea naturală și pot crea un ecosistem autonom, separat de restul biosferei”. De fapt, oamenii sunt vulnerabili la virus și răspunsul adecvat al oamenilor este să creadă în știință. Nu numai globalizarea va avea de suferit, ci și ideea că progresul este ireversibil. Există unele efecte necontestate ale globalizării, așa cum mai mulți oameni din jur ieșeau din sărăcie, dar efectul principal al pandemiei, și anume de-globalizarea, amenință această realizare. Autorul concluzionează că numai înțelegând mai bine cât de fragile sunt societățile liberale putem înțelege de ce este atât de important să păstrăm valorile care stau la baza lor.

Reflecții asupra viitorului globalizării pot fi găsite și în cartea jurnalistului și politologului american Fareed Zakaria, intitulată „*Zece lecții pentru o lume*

---

10 John Gray, „Why this crisis is a turning point in history” (2020), disponibil la: <https://www.newstatesman.com/international/2020/04/why-crisis-turning-point-history>, accesat 2.09.2021.

post-pandemică”, publicată în octombrie 2020.¹¹ Autorul începe prin a afirma că statele sunt pe cont propriu în timpul pandemiei. Multe națiuni care au cooperat într-o manieră foarte bună mult timp în Europa și-au închis granițele, dar experții în relații internaționale nu sunt surprinși, deoarece sunt de acord că nu există un guvern mondial care să poată impune ordinea. Zakaria explorează modul neașteptat de rău în care SUA a tratat pandemia. În 2019, Universitatea Johns Hopkins a publicat pentru prima dată *Global Health Security Index*, o analiză a țărilor mai bine pregătite pentru a face față unei pandemii și SUA au fost pe primul loc. Realitatea dură a contrazis această concluzie. Dimpotrivă, China s-a descurcat foarte bine cu pandemia, deoarece a reușit să controleze informațiile, care este de fapt sursa puterii sale. Democrațiile sau regimurile autoritare sunt mai bine pregătite pentru a face față pandemiilor? Răspunsul nu este ușor, deoarece, potrivit lui Zakaria, cheia pentru controlul pandemiilor este de a evita răspândirea zvonurilor și de a ajuta la libera circulație a informațiilor. Orientarea politică a guvernului existent în timpul crizei nu este foarte importantă: guvernele de stânga din Taiwan, Coreea de Sud și Noua Zeelandă s-au comportat bine, dar și guvernele de centru-dreapta din Germania sau Australia. Atitudinile nepotrivite față de pandemie au fost în Suedia, condusă de un guvern de stânga, în Brazilia și Mexic, conduse de lideri populiști. Acest puzzle arată că nu există nicio corelație între orientarea guvernului și posibilitatea unui mod reușit de a face față pandemiei.

Zakaria explorează modul în care economia digitală crește din cauza pandemiei și a început să domine asupra economiei materiale. Întreaga lume a fost conectată la Internet și principalul obstacol în calea economiei digitale a fost atitudinea oamenilor. Din cauza COVID-19, acest obstacol a fost depășit. Într-un anumit fel, această transformare ne aduce înapoi la o eră preindustrială, când nu era nevoie ca toată lumea să meargă la un loc de muncă comun în care petrece întreaga zi. Cooperarea dintre membrii unei echipe aparținând unei companii presupune cooperare intelectuală și acest lucru ar putea fi realizat prin e-mailuri sau chat-uri video. Prin urmare, Zakaria presupune că munca va deveni din nou ceea ce a fost cu adevărat de-a lungul istoriei, o activitate care este strâns legată de munca de acasă. Această concluzie îl determină pe Zakaria să discute despre ceea ce el numește „orașul post-pandemie”: procesul de urbanizare va încetini, deoarece oamenii vor să se mute în zone mai sigure. Un alt efect al pandemiei este suprimarea progreselor realizate de țările subdezvoltate în ultimele decenii și întoarcerea înapoi într-o lume a inegalităților. Globalizarea nu va dispărea, dar efectul pandemiei va fi cu siguranță o „globală, dar modestă” globalizare. Cu toate acestea, efectele pe termen lung sunt neclare. Potrivit lui Zakaria, indiferent de tendințele globalizării, revenirea la o ordine internațională dominată de SUA nu va fi posibilă după sfârșitul pandemiei, deoarece prea multe puteri sunt în creștere și nu pot fi îmblânzite, chiar dacă administrația SUA va înclina spre multilateralism. China a devenit o putere rivală și, în multe privințe, egală cu SUA.

Efectele pandemiei COVID-19 asupra globalizării sunt discutate și de politologul Ivan Krastev în volumul său „*Este încă mâine? Paradoxurile pandemiei*”, publicat în octombrie 2020.¹² El pleacă de la presupunerea că pandemia este un „eveniment de lebedă gri” capabil să întoarcă lumea întreagă cu susul în jos. Krastev consideră că în acest moment nu putem decât specula despre impactul politic și economic pe termen lung al pandemiei. Cu toate acestea, generația tânără este afectată mai mult decât altele de efectele economice ale pandemiei.

---

11 Fareed Zakaria, *Ten lessons for a Post-Pandemic World* (New York: W.W. Norton & Company, 2020).

12 Ivan Krastev, *Is it tomorrow yet? Paradoxes of the Pandemic* (London: Allen Lane, 2020).

Potrivit lui Krastev, secolul XXI a început cu multe crize: 11 septembrie, Marea Recesiune din 2008 – 2009, criza refugiaților din 2015 și pandemia. COVID-19 are o relație ambiguă cu globalizarea: a expus partea întunecată a acesteia, dar acționează și ca agentul său. Pandemia a accelerat tendința spre de-globalizare, dar această tendință a început deja cu Marea Recesiune în urmă cu mai bine de un deceniu.

Teama de virus a creat „o stare de unitate națională” și a pus democrația în așteptare din cauza stării de urgență care a fost stabilită. Odată ce măsurile excepționale au fost puse în aplicare, dorința unui guvern mai autoritar a dispărut; oamenii credeau că aceasta este limita maximă a libertăților lor pe care le-ar putea accepta. Pandemiile au redat încrederea în expertiză și știință, însă au dus și la terorii ale conspirației. Ca efect, a obligat politicienii să împartă puterea cu experții. Uniunea Europeană a fost „suspendată temporar”, deoarece cetățenii s-au adăpostit în statul național. Autorul formulează ceea ce consideră a fi „marele paradox al pandemiei”: Uniunea Europeană nu a reușit să facă față crizei, dar acest eșec arată guvernelor naționale că trebuie să meargă în direcția unei integrări mai profunde.

Un alt efect al COVID-19 este că politicienii au fost obligați să iasă din modul lor de lucru obișnuit; a fost nevoie ca ei să mobilizeze opinia publică și să spună că aceasta este o criză fără precedent. Krastev afirmă că virusul a avut ca efect și infectarea societăților din întreaga lume cu naționalism etnic. Potrivit acestuia, China nu va fi un beneficiar major al pandemiei, întrucât va fi afectată negativ de globalizare.

Krastev se referă și la modul în care Giorgio Agamben a abordat pandemiile. Fără a declara că îl consideră pe Agamben corect sau greșit, Krastev preferă doar să spună că „apărarea liberală a drepturilor în contextul <războiului împotriva terorii> nu se aplică în timpul acestei pandemii”. El abordează aceeași problemă ca Fareed Zakaria: există o formă de sistem politic care să se ocupe de pandemie în cel mai bun mod? Răspunsul său este că pandemia „a estompat granițele dintre diferite tipuri de regimuri”.

Cooperarea globală și solidaritatea

Dincolo de problema regimului politic care face față mai bine pandemiei, rămâne o nevoie de cooperare și solidaritate globală pentru a combate efectele devastatoare ale pandemiei. Virusul nu cunoaște granițe, provocând societățile noastre, testându-ne umanitatea. Într-unul dintre puținele volume scrise de un teolog care se ocupă de problema pandemiei, publicat în iunie 2020, N.T. Wright¹³ începe prin a compara eforturile depuse de medici cu „ceea ce au făcut primii creștini în vremuri de ciumă”, și anume de oameni care au prins boli. Tradiția creștină este de a vindeca oamenii, așa cum a făcut Isus. Potrivit lui Wright, religia creștină este despre o implicare concretă pentru a aborda criza sănătății. Pentru că suntem creștini, trebuie să acționăm acum; nu este „timpul pentru a specula despre păcatul anterior”. Depinde de autoritățile statului să ia măsurile corecte împotriva COVID-19, dar oricare ar fi acest răspuns, „ar trebui să fie unul la care toți creștinii se pot alătura”. Wright nu face nicio referire suplimentară la ceea ce este și la ce nu este răspunsul corect pe care creștinii îl vor accepta. Chiar dacă creștinii se vor implica într-un mod concret de combatere a pandemiei, nu vor uita că sunt „oameni de rugăciune în locul în care lumea suferă”; sarcina principală a creștinilor este să se roage și apoi să ajute sistemul medical. Pentru Wright, un lucru este cert: statul se ocupă de pandemie, creștinii cu rugăciunea, chiar dacă la începuturile sale creștinii aveau „o lungă evidență a muncii medicale”. O altă problemă discutată de Wright este

---

13 N. T. Wright, *God and the pandemics. A Christian reflection on the coronavirus and its aftermath* (Michigan: Zondervan Reflective, 2020).

motivul pentru care Dumnezeu a permis pandemiilor să afecteze întreaga lume și răspunsul este că Dumnezeu este peste tot, de asemenea, pe câmpul de luptă din față cu COVID-19, unde oamenii suferă și mor.

Dintr-o altă perspectivă, cea a unui strateg și analist al relațiilor internaționale, Edward Luttwak discută consecințele pandemiei într-un articol publicat în *The Economist* la 11 mai 2020.¹⁴ Potrivit acestuia, cele mai importante consecințe vor fi cele politice. Coronavirusul este numit de Luttwak „virusul adevărului”, deoarece a dezvăluit adevărata natură a regimurilor politice. China a oferit o nouă dovadă că vrea să suprime adevărul despre pandemii. Apoi, virusul a dezvăluit „servilitatea lui Tedros Adhanom Ghebreyesus”, șeful Organizației Mondiale a Sănătății. Când virusul a sosit în Iran, acesta a expus „fanatismul orb al teocrației sale”, deoarece liderii iranieni au refuzat să oprească pelerinajele. În Italia, adevărul care a apărut este că există o „viață publică excepțional de nesănătoasă”, exact opusul vieții private. Sistemul de sănătate din Italia nu ar putea face față pandemiei, deoarece medicii din spitalele publice nu sunt bine plătiți. Pentru Luttwak, consecințele politice ale pandemiei trebuie să vină, deoarece UE a fost slăbită, China și Rusia sunt dispuse să folosească această situație. Războiul împotriva vaccinurilor care a început după ce China și Rusia au început să-și vândă propriile vaccinuri au dovedit că Luttwak avea dreptate în momentul în care a scris acest articol. Luttwak subliniază că succesul Chinei în înfrângerea pandemiei este un miraj, deoarece Taiwan, Hong Kong, Coreea de Sud și Singapore s-au comportat bine în împlânzirea virusului fără a lua măsurile extreme de carantină aplicate de China. În concluzie, Luttwak consideră că nicio țară nu va ieși neschimbată din această criză, dar este greu de prezis care țară va câștiga mai mult în cele din urmă.

Dimensiunea geopolitică a pandemiei este discutată și în cartea lui Gilles Kepel, „*Le prophète et la pandémie. Du Moyen-Orient au jihadisme d'atmosphère*”, publicată în februarie 2021.¹⁵ Unul dintre cei mai importanți experți în islamism, Orientul Mijlociu și Africa de Nord, politologul francez Gilles Kepel susține că pandemia a fost o lovitură fatală pentru ordinea geopolitică stabilită acum mai bine de un secol în Orientul Mijlociu, împreună cu scăderea prețului petrolului în 2020. Acest amestec are efectul unui cataclism asupra tuturor statelor din regiune. În opinia sa, țările care doresc, ca efect al pandemiei, să aibă mai multă influență în regiune sunt Turcia, Rusia și Iran, toate aceste țări având în comun ura împotriva Occidentului. Potrivit lui Kepel, Iranul a fost țara cea mai afectată de pandemia din regiune, dar efectele asupra regimului său politic sunt destul de neclare pentru moment.

O altă abordare a provocărilor cauzate de pandemia COVID-19 și impactul acesteia asupra cooperării globale aparține istoricului și filosofului israelian Yuval Noah Harari. Într-un articol publicat în *Financial Times* pe 20 martie 2020¹⁶, la câteva zile după ce Organizația Mondială a Sănătății a numit-o pandemie, Yuval Noah Harari afirmă: criza coronavirusului este o criză globală, iar omenirea se confruntă cu două opțiuni – prima dintre „supravegherea totalitară și abilitarea cetățenilor” și a doua dintre „izolarea naționalistă și solidaritatea globală”. Prima alegere a apărut deoarece tehnologia a făcut posibilă monitorizarea tuturor, tot timpul. Aceasta a fost calea aleasă de China pentru a combate pandemia, urmată de Israel, pentru a urmări pacienții cu coronavirus. Din perspectiva lui Harari, acest lucru este periculos, deoarece „aceeași tehnologie care identifică tusea ar putea identifica și răsurile”. Cu toate acestea, avem nevoie de mijloace eficiente pentru a lupta

14 <https://www.economist.com/by-invitation/2020/05/11/edward-luttwak-on-the-political-repercussions-of-the-pandemic>, accesat 2.09.2021.

15 Gilles Kepel, *Le prophète et la pandémie. Du Moyen-Orient au jihadisme d'atmosphère* (Paris: Gallimard, 2021).

16 Yuval Noah Harari, „The world after coronavirus” (2020), disponibil la <https://amp.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75#>, accesat 2.09.2021.

împotriva pandemiei și unele țări precum Coreea de Sud, Taiwan și Singapore au reușit prin utilizarea aplicațiilor de urmărire, combinate cu teste extinse și prin dezvoltarea unei cooperări între autorități și cetățeni. Prin urmare, pandemia este „un test major al cetățeniei”. În ceea ce privește alegerea dintre izolarea naționalistă și solidaritatea globală, aceasta este o linie de separare actuală deja existentă. Pentru a învinge virusul nu este posibil să se lucreze izolat, ci să se promoveze cooperarea globală. Din această perspectivă, este esențial să împărtășiți orice informații disponibile despre virus. Nu este posibil să acționăm izolat, deoarece există deja lanțuri globale de aprovizionare; a le ignora ar putea genera haos. Potrivit lui Harari, singura soluție pentru a reuși în lupta cu virusul este promovarea solidarității globale, iar acesta este motivul pentru care el consideră actuala criză ca o oportunitate.

Într-un alt articol publicat în *Financial Times* la un an după izbucnirea pandemiei,¹⁷ Yuval Noah Harari încearcă să rezume „anul Covid-19” dintr-o perspectivă istorică largă. Spre deosebire de pandemiile anterioare, „2020 a arătat că omeni-rea este departe de a fi neputincioasă. Epidemiile nu mai sunt forțe incontroleabile ale naturii. Știința le-a transformat într-o provocare ușor de gestionat”, spune autorul. Oamenii de știință au cooperat la nivel global, au împărtășit informații, au realizat în comun proiecte de cercetare și s-au bazat pe descoperirea și înțelegerile reciproce. Astfel, în mai puțin de un an, mai multe vaccinuri erau în producție de masă. „În războiul dintre oameni și agenți patogeni, oamenii nu au fost niciodată atât de puternici”. În schimb, politicienii nu au reușit să formeze o alianță internațională împotriva virusului și să convină asupra unui plan global.

Harari afirmă că după un an de pandemie pot fi învățate cel puțin trei lecții. Prima este să ne protejăm infrastructura digitală. Datorită acesteia, am constatat că viața poate continua chiar și atunci când o țară întreagă se află într-un blocaj fizic. A doua lecție, mai mult decât evidentă, este că fiecare țară ar trebui să investească mai mult în sistemul public de sănătate, iar a treia este că ar trebui să stabilim un sistem global menit să monitorizeze și să prevină pandemiile. Instituțiile precum Organizația Mondială a Sănătății ar trebui să primească mai mulți bani și să nu depindă de capriciile politicienilor. O autoritate globală independentă de sănătate ar putea fi o platformă optimă pentru a compila date medicale, pentru a monitoriza riscurile potențiale, pentru a declanșa alarme și pentru a direcționa cercetarea și dezvoltarea. Dacă nu învățăm din experiența acestei pandemii și o posibilă pandemie viitoare ne găsește nepregătiți, nu va fi „nici o nenorocire naturală incontroleabilă, nici o pedeapsă de la Dumnezeu. Va fi un eșec uman și, mai exact, un eșec politic”, conchide autorul.

Concluzii: încă nu s-a scris nimic

Putem concluziona din această scurtă prezentare a scrierilor selectate – și parafrazând Fareed Zakaria – că încă nu s-a scris nimic. Pandemia ne-a arătat cât de vulnerabili suntem și cum, într-un timp foarte scurt, întreaga planetă poate deveni complet paralizată. A dat lumea peste cap și consecințele sale pe termen lung nu sunt încă pe deplin cunoscute. Cu siguranță depinde de noi cum vom face față acestei crize.

Așa cum am constatat în scrierile prezentate în acest articol, există îngrijorarea cu privire la limitarea drepturilor și libertăților noastre civile, extinderea puterii de stat și utilizarea supravegherii digitale într-un context epidemiologic ca instrument viitor pentru consolidarea acestei puteri. În cuvintele lui Ezio Mauro, aceasta

---

17 Yuval Noah Harari, „Lessons from a year of Covid” (2020), disponibil la <https://www.ft.com/content/f1b30f2c-84aa-4595-84f2-7816796d6841>, accesat 2.09.2021.

este o preocupare pentru corpul nostru social, deoarece virusul poate infecta nu numai corpurile noastre, ci și democrația și libertatea. Tehnologiile actuale permit monitorizarea constantă a oricui, ceea ce regimurile comuniste totalitare, de exemplu, cu toate instrumentele lor de poliție și terorism, nu reușiseră să facă în urmă cu zeci de ani. De aceea, aceste noi instrumente de supraveghere trebuie să fie legale, proporționale și să respecte termenul. Nu ar trebui să existe nicio alegere între sănătate și intimitate, ar trebui să ne bucurăm de ambele, iar guvernele ar trebui să se străduiască să le protejeze.

De asemenea, pandemia a pus în discuție viitorul globalizării, cooperării și solidarității globale. Potrivit unor autori, pandemia a expus latura întunecată a globalizării și a pus sub semnul întrebării viabilitatea structurilor supranaționale precum Uniunea Europeană, în timp ce pentru alții pandemia va aprofunda integrarea europeană și va accelera globalizarea. Este evident că cel puțin pe termen scurt globalizarea, sub forma fluxurilor de bunuri și servicii, este afectată negativ. Dincolo însă de cum vor arăta în viitor strategiile guvernelor naționale sau obiceiurile consumatorilor, pandemia poate fi un catalizator pentru o cooperare mai strânsă, deoarece provocările globale precum aceasta necesită soluții și cooperare la nivel global. Un semn de optimism în această direcție ar putea fi cooperarea globală a comunității științifice pentru a găsi soluții la această criză. Într-o lume atât de interconectată, în care nicio țară, oricât de mare și de puternică ar fi, nu poate gestiona toate provocările cu care se confruntă (de la protejarea sănătății la combaterea dezinformării, de la mediu la economie), soluția este cooperarea, nu conflictul. Acțiunile coordonate și coerente, care implică, printre altele, sprijin pentru Organizația Mondială a Sănătății și alte organizații internaționale și regionale, ne vor ajuta să facem față mai bine provocărilor comune viitoare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Giorgio Agamben, *A che punto siamo? L'epidemia come politica* (Macerata: Quodlibet, 2020).
2. John Gray, *Why this crisis is a turning point in history*, "New Statesman", April 1, 2020.
3. Yuval Noah Harari: *The world after coronavirus*, "Financial Times", March 20, 2020.
4. Yuval Noah Harari: *Lessons from a year of Covid*, "Financial Times", February 26, 2021.
5. Gilles Kepel, *Le prophète et la pandémie. Du Moyen-Orient au jihadisme d'atmosphère* (Paris: Gallimard, 2021).
6. Ivan Krastev, *Is it tomorrow yet? Paradoxes of the Pandemic* (London: Allen Lane, 2020).
7. Bernard – Henri Lévy, *Ce virus qui rend fou* (Paris: Editions Grasset & Fasquelle, 2020).
8. Pierre Manent, "Il y a longtemps que nous sommes sortis à bas bruit du régime démocratique et libéral", *Le Figaro*, April 23, 2020.
9. Ezio Mauro, *Liberi dal male. Il virus e l'infezione della democrazia* (Milano: Feltrinelli, 2020).
10. Lukas van den Berge, "Biopolitics and the Coronavirus: in Defence of Giorgio Agamben", <https://blog.montaignecentre.com/en/biopolitics-and-the-coronavirus-in-defence-of-giorgio-agamben/>, accesat 2.09.2021.
11. N. T. Wright, *God and the pandemics. A Christian reflection on the coronavirus and its aftermath* (Michigan: Zondervan Reflective, 2020).
12. Fareed Zakaria, *Ten lessons for a Post-Pandemic World* (New York: Norton & Company, 2020).